

Наталія М. Хижа

ЕКОНОМІЧНА СУТНІСТЬ МЕХАНІЗМУ РИНКОВОГО ЦІНОУТВОРЕННЯ В РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ

У статті надано критичний аналіз підходів до визначення економічної сутності механізму ціноутворення, запропоновано авторське трактування механізму ціноутворення в роздрібній торгівлі як процесу формування цін на товари шляхом поєднання механізму ринкового саморегулювання і державного регулюючого впливу. Показано, що механізм ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі відображає вільне волевиявлення економічних суб'єктів за одночасної взаємодії попиту і пропозиції та державного регулюючого впливу, що здійснюється на основі законодавчого та нормативно-правового забезпечення.

Ключові слова: механізм ціноутворення; роздрібна торгівля; попит; пропозиція; державне регулювання; цінова політика.

Рис. 1. Літ. 12.

Наталія М. Хижа

ЭКОНОМИЧЕСКАЯ СУЩНОСТЬ МЕХАНИЗМА РЫНОЧНОГО ЦЕНООБРАЗОВАНИЯ В РОЗНИЧНОЙ ТОРГОВЛЕ

В статье дан критический анализ подходов к определению механизма ценообразования, предложена авторская трактовка механизма ценообразования в розничной торговле как процесса формирования цен на товары путем объединения механизма рыночного саморегулирования и государственного регулирующего влияния. Показано, что механизм ценообразования на товары в розничной торговле отображает свободное волеизъявление экономических субъектов при одновременном взаимодействии спроса и потребления, а также государственного регулирующего влияния, что осуществляется на основании законодательного и нормативно-правового обеспечения.

Ключевые слова: механизм ценообразования; розничная торговля; спрос; предложение; государственное регулированное; ценовая политика.

Nataliya M. Khyzha¹

ECONOMIC ESSENCE OF MARKET PRICING MECHANISM IN RETAIL TRADE

The article presents the critical analysis of approaches to determination of the economic essence of pricing mechanisms, and the author's interpretation of the pricing mechanism in retail trade is suggested as the process of price formation by means of combining the mechanism of market self-regulation and state regulatory influence. It is demonstrated that the pricing mechanism for commodities within retail trade is the display of free will of economic entities under the simultaneous influence of demand and supply and also state legislative regulation.

Keywords: pricing mechanism; retail trade; demand; supply; state regulation; price policy.

Постановка проблеми. Сучасний етап розвитку ринкової економіки в Україні характеризується поєднанням ринкового саморегулювання та системи державного регламентування ринкових відносин. За ринкових відносин регулювання економічним розвитком відбувається на основі взаємодії елементів ринкового механізму: попиту, пропозиції і ціни. Система державного регулювання доповнює ринкове саморегулювання та здійснює цілеспрямований вплив на удосконалення економічних відносин в економіці. Тому оптимізація

¹ Ternopil Commercial Institute, Ukraine.

економічних відносин та підвищення точності встановлення ринкових цін на товари в роздрібній торгівлі — взаємопов'язані площини однієї проблеми: спрямування дії механізму ринкового цінового утворення на створення запланованої доданої вартості — основи ВВП та підвищення ефективності суспільного виробництва. Це зумовлює необхідність дослідження механізму формування ринкових цін на товари в роздрібній торгівлі, що безпосередньо впливає на ефективність діяльності підприємств цієї галузі та забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання механізму ціноутворення в умовах ринкових відносин аналізується у працях М. Артуса [1; 2], В. Єсіпова [10], В. Корінева [5], Т. Негла [6], В. Пінішко [7], Р. Холдена [6], Г. Чубакова [11], Л. Шкварчук [12] та інших здебільшого з позиції його окремих аспектів та розробки цінової політики підприємств. Зокрема, у підручнику для вищих навчальних закладів за ред. В. Єсіпова механізм ціноутворення розглядається з точки зору ринкової рівноваги в миттєвому, короткочасному і довгостроковому періодах [10, 112–115]. М. Артус аналізує складові механізму ринкового ціноутворення з урахуванням чинників, що впливають на рівень ціни рівноваги [1, 104–106; 2, 124–127; 221–222]. Г. Чубаков розглядає механізми ціноутворення з позиції досягнення рівноваги ціни попиту і ціни пропозиції за допомогою лінійних функцій [11, 42–43]. В. Пінішко акцентує увагу на залежності рівня цін від попиту і пропозиції та чинників, що їх формують [7, 20–22]. Л. Шкварчук пов'язує стратегічні і тактичні чинники формування динаміки цін [12, 22]. В. Корінев акцентує увагу на основних обмеженнях при формуванні ринкової ціни на підприємстві [5, 8–11]. Т. Негл і Н. Холден показують необхідність об'єднання основних чинників, що впливають на формування ефективної стратегії і тактики ціноутворення [6, 28–32]. Водночас функціонування механізму ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі як засобу впливу на ефективність діяльності підприємств галузі та узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин: товаровиробників, споживачів і держави — не знайшло належного висвітлення в сучасній економічній літературі. При цьому механізм ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі спрямований на створення економічних умов та поєднання інтересів суб'єктів ринкових відносин і розв'язання суперечностей у їх взаємовідносинах на еквівалентній основі.

Дане дослідження є актуальним, а всі аспекти функціонування механізму ціноутворення в роздрібній торгівлі як засобу впливу на ефективність діяльності підприємств галузі та забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин потребують детального дослідження.

Метою дослідження є аналіз економічної сутності механізму ринкового ціноутворення, спрямованого на формування економічно обґрунтованого рівня цін на товари в роздрібній торгівлі для підвищення ефективності діяльності торгівельних підприємств і забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Основні результати дослідження. В умовах ринкових відносин підвищується роль системи цін в економічно обґрунтованому прийнятті господарських рішень. Ціни на товари як інформаційний носій про допустимі витрати, оцінки потреб у певних товарах необхідної якості та економічних ресурсах є одним

з найважливіших складових економічної політики, що безпосередньо впливає на соціально-економічний розвиток суспільства. Тому формування цін на товари в роздрібній торгівлі необхідно розглядати з позиції вимог державної цінової політики, спрямованих на забезпечення економічного і соціального розвитку суспільства з одного боку та реалізацію цінової політики підприємств, спрямованої на підвищення ефективності їхньої діяльності – з іншого.

Повноцінне функціонування ринкової економіки в умовах недосконалої конкуренції потребує вставлення економічно обґрунтованих цін на товари та цілеспрямованої організації державного регулювання системи цін. Держава здійснює регулюючий вплив на ринкове ціноутворення за допомогою урядових заходів на основі законодавчого та нормативно-правового забезпечення. Виробники і продавці товарів впливають на ринкові ціни через застосування методичних підходів і способів ціноутворення, що забезпечують реалізацію їх цінової політики. Споживачі (покупці) спрямовують свій регулюючий вплив на ринкові ціни через купівлю або відмову від купівлі певних товарів. Відстоюючи власні інтереси і застосовуючи доступні форми і методи, кожен суб'єкт ринкових відносин відповідним чином впливає на формування рівня цін, утворюючи механізм ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі.

Термін «механізм» в економіку привнесений з техніки, де він означає вхідну ланку, яка отримує рух від двигуна, і вихідну, яка сполучена з робочим органом машини [8, 797]. Водночас механізм – це «пристрій, що передає або перетворює рух» [3, 523]. Зіставляючи таку структуру механізму з функціональним призначенням та засобами і способами реалізації цього призначення, механізм ціноутворення в роздрібній торгівлі включає такі базові елементи: вхідну ланку – систему забезпечення (законодавче і нормативно-правове, інформаційне, організаційне, ресурсне, програмне та інше забезпечення), процес формування цін, який включає балансування чинників попиту (грошові доходи і заощадження споживачів, корисність товару, насиченість ринку ідентичними товарами тощо) і чинників пропозиції (запаси товарів, збутові витрати, ціни на економічні фактори, податки та інші відрахування, конкурентоспроможність товарів тощо) та вихідну ланку – досягнення визначеного результату дії механізму ціноутворення (оптимізація валової доданої вартості, отримання максимуму прибутку, зниження до визначеного рівня витрат, досягнення встановленого рівня рентабельності тощо).

Механізм ціноутворення в роздрібній торгівлі формується для вирішення конкретних економічних завдань з чіткою визначеністю і точно обмеженою кількістю елементів, які відображають відповідні економічні відносини. Тому формування і функціонування механізму ціноутворення обумовлюється двоєдиним завданням: по-перше, визначенням його функціонального призначення – встановлення економічно обґрунтованого рівня цін на товари у відповідності з чинним законодавчим і нормативно-правовим забезпеченням ціноутворення і, по-друге, визначенням засобів та способів практичної реалізації функціонального призначення через систему забезпечення, процесу формування цін і визначення результативних показників дії механізму ціноутворення.

Дослідження механізму ринкового ціноутворення на товари роздрібною торгівлі в умовах недосконалої конкуренції дозволяє визначити його як про-

цес формування цін, що відбувається у поєднанні ринкового саморегулювання за співвідношенням попиту і пропозиції та реалізації державної цінової політики і державного регулюючого впливу на ціноутворення через законодавче і нормативно-правове забезпечення, спрямоване на ефективне функціонування галузі та узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин. Механізм ринкового ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі розглядається не лише як вимірювання цінності економічних благ, але й як засіб державного цілеспрямованого впливу на соціально-економічний розвиток суспільства та забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин. Організаційно-економічна структура механізму ринкового ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі з його складовими ілюструє рис. 1.

Рис. 1. Організаційно-економічна структура механізму ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі, авторська розробка

Організаційно-економічна структура механізму ринкового ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі (рис. 1) свідчить, що, по-перше, його дія орієнтована на формування цін, які забезпечують узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин через систему забезпечення і систему формування цін. По-друге, виразником механізму ринкового ціноутворення, що забезпечує інтереси суб'єктів ринкових відносин, є політика ціноутворення держави і підприємств роздрібної торгівлі. По-третє, показники оцінки

реалізації цінової політики значною мірою характеризують ефективність діяльності торгівельного підприємства. І, по-четверте, реалізація політики ціноутворення підприємств забезпечується застосуванням певних методів ціноутворення, спрямованих на збалансування попиту і пропозиції.

Ефективність дії механізму ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі значною мірою залежить від обґрунтованості і реалізації державної цінової політики. Водночас немає підстав стверджувати, що функціонування нині діючого механізму ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі є достатньо плідним. Це твердження доводять показники досягнутого рівня валового внутрішнього продукту України та валової доданої вартості. Зокрема, за участі механізму ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі у 2011 р. досягнуто ВВП у розмірі 6372 дол. США на душу населення, що становить 44,8% до Російської Федерації, 35,5% – до Польщі, 18,4% – до Німеччини, 15,0% – до США та 20,0% до Данії [9, 537–538]. За 10 років (2003–2012 рр.) обсяг валової доданої вартості в Україні, що містить первинні доходи, які створюються учасниками виробництва і розподіляються між ними, у фактичних цінах зріс у 5,6 рази, а у цінах 2003 р. – у 2,1 рази. Валовий внутрішній продукт України за цей же період зріс у 5,3 рази у фактичних цінах, а у цінах 2003 р. – у 2 рази [9, 30, 68]. При цьому оплата праці найманих працівників за цей же період у фактичних цінах зросла у 5,9 рази, а у цінах 2003 р. – у 2 рази [9, 30, 68]. Враховуючи, що частка оплати праці найманих працівників становить близько 60% валової доданої вартості і більше 50% ВВП, виявляється, що переважна величина створеної вартості в Україні спрямовується на споживання.

Механізм ціноутворення в роздрібній торгівлі здійснює цілеспрямований вплив на ефективність діяльності торгівельних підприємств і забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин. За такого погляду цей механізм розглядається як методологія практичного застосування взаємозв'язку і взаємодії його елементів, спрямованих на реалізацію визначеного функціонального призначення.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Результати дослідження економічної сутності механізму ринкових цін на товари в роздрібній торгівлі дозволяють зробити такі висновки:

- механізм ціноутворення в роздрібній торгівлі – це регулюючий комплекс економічних відносин, який цілеспрямовано впливає на ефективність діяльності торгівельних підприємств та забезпечення узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин;
- механізм ринкового ціноутворення в роздрібній торгівлі відображає вільне волевиявлення суб'єктів ринкових відносин, покупців і споживачів товарів та одночасність взаємодії елементів ринкового механізму;
- формування ринкових цін на товари роздрібною торгівлі в умовах недосконалої конкуренції відбувається у поєднанні ринкового саморегулювання за співвідношенням попиту і пропозиції та державного регулюючого впливу на основі законодавчого і нормативно-правового забезпечення, спрямованого на узгодження економічних інтересів суб'єктів ринкових відносин.

Підвищення ефективності дії механізму ринкового ціноутворення на товари в роздрібній торгівлі вимагає подальшого дослідження не лише окре-

мих елементів цього механізму та їх сукупної взаємодії, але й встановлення міри та вибір засобів державного втручання у процес формування рівня ринкових цін.

1. *Артус М.М.* Механізм ціноутворення та його функціонування в умовах ринку // *Фінанси України.* – 2004. – №10. – С. 103–107.
2. *Артус М.М.* Функціонування системи цін у фінансовому механізмі ринкової економіки України: Монографія. – Львів: Новий Світ-2000, 2008. – 306 с.
3. Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. та гол. ред. В.Т. Бусел. – Ірпінь: Перун, 2004. – 1440 с.
4. Економічна енциклопедія: У трьох томах. – К.: Академія, 2000. – Т. 1. – 864 с.
5. *Корінев В.Л.* Цінова політика підприємства: Монографія. – К.: КНЕУ, 2001. – 257 с.
6. *Нэгл Т.Т., Холден Н.К.* Стратегия и тактика ценообразования. – СПб.: Питер, 2001. – 543 с.
7. *Пінішко В.С.* Ціни і ціноутворення: Навч. посібник. – Львів: Інтеллект-Захід, 2006. – 488 с.
8. Советский экономический словарь / Гл. ред. А.М. Прохоров. – 2-е изд. – М.: Сов. энциклопедия, 1982. – 1600 с.
9. Статистичний щорічник України за 2012 рік / Державна служба статистики України; За ред. О.Г. Осауленка. – К., 2013. – 552 с.
10. Цены и ценообразование: Учебник для вузов / Под. ред. В.Е. Есипова. – 3-е изд. – СПб.: Питер, 2000. – 464 с.
11. *Чубаков Г.Н.* Стратегия ценообразования в маркетинговой политике предприятия: Метод. пособие. – М.: ИНФРА-М, 1995. – 224 с.
12. *Шкварчук Л.О.* Ціноутворення: Підручник. – К.: Кондор, 2006. – 460 с.

Стаття надійшла до редакції 11.08.2014.

КНИЖКОВИЙ СВІТ

СУЧАСНА ЕКОНОМІЧНА ТА ЮРИДИЧНА ОСВІТА ПРЕСТИЖНИЙ ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ УПРАВЛІННЯ

Україна, 01011, м. Київ, вул. Панаса Мирного, 26
E-mail: book@nam.kiev.ua
тел./факс 288-94-98, 280-80-56

Транснаціональні корпорації: Навчальний посібник. – К.: Національна академія управління, 2008. – 240 с.
Ціна без доставки – 25 грн.

Автори: **О.В. Зав'ялова, В.Є. Сахаров.**

У навчальному посібнику викладено теоретичні основи виникнення, становлення та розвитку транснаціональних корпорацій, механізм їхнього функціонування та вплив на світову економіку. Розглянуто систему національного і міжнародного регулювання ТНК.

Посібник містить також ситуаційні вправи, що дозволяє закріпити теоретичні знання шляхом виконання практичних завдань та обговорення ситуаційних вправ.

Призначений для студентів та викладачів вузів. Посібник стане корисним всім, хто цікавиться проблемами транснаціоналізації світової економіки.